

Datovou schránkou

Správa Národního parku
České Švýcarsko

Právní analýza k odpovědnosti vlastníka lesa za škodu vzniklou jeho návštěvníkům

Obsah:

- I. Zadání a podklady poskytnuté objednatelem
- II. Relevantní ustanovení "starého" a "nového" občanského zákoníku a lesního zákona
- III. Závěry judikatury k obecné prevenční povinnosti podle občanského zákoníku (§ 415 obč. zákoníku č. 40/1964 Sb., § 2900 obč. zákoníku č. 89/2012 Sb.) ve vztahu k vlastníku lesa a k jejímu rozsahu; vztah k § 19 (vstup do lesa na vlastní nebezpečí) a § 22 lesního zákona (prevenční povinnost vlastníků nemovitostí ohrožených vlivy z lesa)
- IV. Odpovědi na konkrétní otázky 1) až 9) zadané objednatelem

V Táboře dne 25. 7. 2016

JUDr. Miloš Tuháček, advokát

I.

Zadání a podklady poskytnuté objednatelem

Své požadavky objednatel vymezil jako:

Zpracování právního názoru na zajištění bezpečnosti osob a majetku v lese z pohledu dvou právních norem, konkrétně lesního zákona a občanského zákoníku.

Vztah povinnosti vlastníka počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí (§ 451 ObčZ), a ust. § 19 lesního zákona (vstup do lesa na vlastní nebezpečí).

Jaká a jak intenzivní opatření činit, aby Správa NP nebyla vystavována postihům za případné újmy na zdraví či životech v případě nenadálé události, kterou je pád stromů či kamenů.

Odpovědi na otázky č. 1) až 9) v zadání vymezené (viz níže).

Objednatel poskytl zpracovateli tyto dokumenty:

- 1) Směrnice č. 31 - rizikové stromy
- 2) Bezpečnostní list ke smlouvě
- 3) Infotabule s piktogramy
- 4) Prezentace ÚHÚL

II.

Relevantní ustanovení „starého“ a „nového“ občanského zákoníku a lesního zákona

Úvodem si dovoluujeme zdůraznit, že veškerá judikatura k rozsahu odpovědnosti vlastníka lesa za škodu vzniklou návštěvníkům lesa či vlastníkům nemovitostí ohrožených vlivy z lesa se váže ke „starému“ občanskému zákoníku č. 40/1964 Sb. Od 1. 1. 2014 je přitom účinný „nový“ občanský zákoník, tedy zákon č. 89/2012 Sb.

Přestože však formulace tzv. **obecné prevenční povinnosti** (srov. citace níže) byla v „novém“ občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. zúžena, **lze považovat za vysoce pravděpodobné, že soudy budou vycházet ze stejných úvah o rozsahu odpovědnosti vlastníka lesa, jako tomu bylo v době účinnosti „starého“ občanského zákoníku.**

Pokud jde o relevantní ustanovení lesního zákona, příp. dalších veřejnoprávních předpisů, nedošlo oproti právnímu stavu, k němuž se váží judikatorní závěry uváděné v bodě III., k žádným změnám.

„Starý“ občanský zákoník č. 40/1964 Sb.

obecná prevenční povinnost:

§ 415

„Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.“

povinnost předcházet hrozícím škodám:

§ 417

„(1) Komu škoda hrozí, je povinen k jejímu odvrácení zakročit způsobem přiměřeným okolnostem ohrožení.

(2) Jde-li o vážné ohrožení, má ohrožený právo se domáhat, aby soud uložil provést vhodné a přiměřené opatření k odvrácení hrozící škody.“

obecná odpovědnost za škodu:

§ 420

„(1) Každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti.

(3) Odpovědnosti se zproští ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil.“

„Nový“ občanský zákoník č. 89/2012 Sb.

prevence (obecná prevenční povinnost):

§ 2900

„Vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, je každý povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného.“

§ 2901

„Vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, má povinnost zakročit na ochranu jiného každý, kdo vytvořil nebezpečnou situaci nebo kdo nad ní má kontrolu, anebo odůvodňuje-li to povaha poměru mezi osobami. Stejnou povinnost má ten, kdo může podle svých možností a schopností snadno odvrátit újmu, o níž ví nebo musí vědět, že hrozící závažností zjevně převyšuje, co je třeba k zákroku vynaložit.“

povinnost předcházet hrozícím škodám:

§ 2903

„(1) Nezakročí-li ten, komu újma hrozí, k jejímu odvrácení způsobem přiměřeným okolnostem, nese ze svého, čemu mohl zabránit.

(2) Při vážném ohrožení může ohrožený požadovat, aby soud uložil vhodné a přiměřené opatření k odvrácení hrozící újmy.“

odpovědnost za porušení zákonné povinnosti:

§ 2910 Porušení zákona

*„Škůdce, který **vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem** a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí poškozenému, co tím způsobil.“*

§ 2911

„Způsobí-li škůdce poškozenému škodu porušením zákonné povinnosti, má se za to, že škodu zavinil z nedbalosti.“

Lesní zákon

§ 19 Užívání lesů

„(1) Každý má právo vstupovat do lesa na vlastní nebezpečí, sbírat tam pro vlastní potřebu lesní plody a suchou na zemi ležící klest. Při tom je povinen les nepoškozovat, nenarušovat lesní prostředí a dbát pokynů vlastníka, popřípadě nájemce lesa a jeho zaměstnanců.

(3) Na návrh vlastníka lesa nebo z vlastního podnětu může orgán státní správy lesů z důvodu ochrany lesa nebo v zájmu zdraví a bezpečnosti občanů rozhodnout o dočasném omezení nebo vyloučení vstupu do lesa, nejvýše však na dobu tří měsíců. Totéž lze stanovit nařízením obce s rozšířenou působností. Stanovenou dobu lze stejným způsobem prodloužit nejvýše o tři měsíce...“

§ 22 Bezpečnost osob a majetku

„(1) Vlastníci nemovitostí nebo investoři staveb a zařízení jsou povinni provést na svůj náklad nezbytně nutná opatření, kterými jsou nebo budou jejich pozemky, stavby a zařízení zabezpečeny před škodami způsobenými zejména sesuvem půdy, padáním kamenů, pádem stromů nebo jejich částí, přesahem větví a kořenů, zastíněním a lavinami z pozemků určených k plnění funkcí lesa; tato opatření jsou oprávněni provést i na pozemcích určených k plnění funkcí lesa. Rozsah a způsob zabezpečovacích opatření stanoví orgán státní správy lesů, pokud není podle zvláštních předpisů příslušný jiný orgán státní správy. Vlastník pozemků určených k plnění funkcí lesa je povinen provedení opatření strpět.

(2) Vyžaduje-li zajištění bezpečnosti osob a majetku kromě opatření uvedených v odstavci 1 i změnu ve způsobu hospodaření v lese nebo omezení ve využívání pozemků určených k plnění funkcí lesa, rozhodne orgán státní správy lesů o dalších opatřeních a určí, kdo ponese náklady s tím spojené a kdo nahradí vlastníku lesa případnou újmu. Ustanovení zvláštních předpisů zůstávají nedotčena.“

Vzhledem k tomu, že judikatura řešila (i aktuálně řeší - kauza Lesy města Olomouce, kde tomuto subjektu bylo nařízeno drážním správním úřadem podle § 10 zákona o drahách kácení vybraných lesních stromů, podána správní žaloba) i specifické případy ohrožení pozemních

komunikací a drah vlivy z lesa, zmiňujeme pro úplnost i relevantní ustanovení zákona o pozemních komunikacích a zákona o drahách.:

Zákon o pozemních komunikacích č. 13/1997 Sb.

§ 35 Ochrana dálnice, silnice a místní komunikace

„(1) Vlastníci nemovitostí v sousedství dálnice, silnice a místní komunikace jsou povinni strpět, aby na jejich pozemcích byla provedena nezbytná opatření k zabránění sesuvů půdy, padání kamenů, lavin a stromů nebo jejich částí, vznikne-li toto nebezpečí výstavbou nebo provozem dálnice, silnice a místní komunikace nebo přírodními vlivy; vznikne-li toto nebezpečí z jednání těchto vlastníků, jsou povinni učinit nezbytná opatření na svůj náklad. O rozsahu a způsobu provedení nezbytných opatření a o tom, kdo je provede, rozhodne silniční správní úřad.

(2) Silniční správní úřad zjišťuje zdroje ohrožování dálnice, silnice a místní komunikace a zdroje rušení silničního provozu na nich. Zjistí-li zdroj ohrožení jiný, než je uveden v odstavci 1, nařídí silniční správní úřad jeho provozovateli nebo vlastníku odstranění zdroje tohoto ohrožení. Nevyhoví-li provozovatel nebo vlastník zdroje ohrožení, silniční správní úřad rozhodne o odstranění zdroje ohrožení na jeho náklady.“

Zákon o drahách č. 266/1994 Sb.

§ 10 Ochrana dráhy

„(1) Vlastníci nemovitostí v sousedství dráhy jsou povinni strpět, aby na jejich pozemcích byla provedena nezbytná opatření k zabránění sesuvů půdy, padání kamenů, lavin a stromů nebo jejich částí, vznikne-li toto nebezpečí výstavbou nebo provozem dráhy nebo přírodními vlivy; vznikne-li toto nebezpečí z jednání těchto vlastníků, jsou povinni učinit nezbytná opatření na svůj náklad. O rozsahu a způsobu provedení nezbytných opatření a o tom, kdo je provede, rozhodne drážní správní úřad.

(2) Drážní správní úřad zjišťuje zdroje ohrožování dráhy a zdroje rušení drážního provozu na nich. Zjistí-li zdroj ohrožení jiný, než je uveden v odstavci 1, nařídí drážní správní úřad jeho provozovateli nebo vlastníku odstranění zdroje tohoto ohrožení. Nevyhoví-li provozovatel nebo vlastník zdroje ohrožení, drážní správní úřad rozhodne o odstranění zdroje ohrožení na jeho náklady.“

Dodáváme, že judikatura o odpovědnosti vlastníka lesa (příp. dalších osob) za škodu řešila i výhrady, že zásahy (kácení stromů) nebyly možné vzhledem ke zvýšeným zájmům ochrany přírody podle ZOPK (jednalo se o PR, či dokonce NPR) - k této problematice se vyjádříme v odpovědi na otázku zadavatele č. 9).

III.

Závěry judikatury k obecné prevenční povinnosti podle občanského zákoníku (§ 415 obč. zákoníku č. 40/1964 Sb., § 2900 obč. zákoníku č. 89/2012 Sb.) ve vztahu k vlastníku lesa a k jejímu rozsahu; vztah k § 19 (vstup do lesa na vlastní nebezpečí) a § 22 lesního zákona (prevenční povinnost vlastníků nemovitostí ohrožených vlivy z lesa)

Judikaturu Nejvyššího soudu ČR lze považovat za konstantní v těchto závěrech:

A)

Obecná prevenční povinnost podle občanského zákoníku („povinnost počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám“) dopadá i na vlastníky lesa a působí jak vůči návštěvníkům lesa, tak vůči vlastníkům nemovitostí ohrožených „vlivy z lesa“.

Na obecné prevenční odpovědnosti vlastníka lesa v principu nic nemění ani ust. § 19 lesního zákona o vstupu do lesa na vlastní nebezpečí, ani ust. § 22 lesního zákona o povinnosti vlastníků nemovitostí ohrožených vlivy z lesa předcházet škodám na svých nemovitostech. V principu na obecné prevenční odpovědnosti vlastníka lesa nic nemění ani případná omezení hospodaření v lese z důvodu ZOPK (již proto, že regulace podle ZOPK nikdy není absolutní - činnost je vázána buď na souhlas orgánu ochrany přírody, event. lze ze zákonného zákazu povolit výjimku).

Vstup do lesa na vlastní nebezpečí byl v trestní kauze (vyvozena trestní odpovědnost fyzické osoby, která jako zhotovitel prováděla pro zadavatele těžbu a nezajistila dostatečně bezpečnost osob pohybujících se v lese a na přilehlé lesní cestě v prostoru ohroženém při kácení stromů; usnesení Nejvyššího soudu 4 Tdo 1310/2014 ze dne 19. 11. 2014) příležitostně **charakterizován jako „povinnost osoby vstupující do lesa snášet nebezpečí plynoucí z charakteru pohybu v lesním porostu, např. při sběru plodů - pád a úraz při pohybu v těžko schůdném lesním terénu, zranění způsobené padající větví“** (a nikoliv nebezpečí vzniku zranění či úmrtí v důsledku činnosti jiného).

I civilní **judikatura k odpovědnosti vlastníka lesa za škodu zásadně rozlišuje, zda ke škodě došlo v lesním porostu, nebo na lesních cestách** či dokonce značených turistických stezkách a dalších místech, kde je očekávatelný zvýšený pohyb návštěvníků (viz dále).

B)

Případná odpovědnost vlastníka lesa za škodu způsobenou **porušením zmíněné povinnosti generální prevence** (nazývá se tak proto, že ji má každý, nejen vlastník nemovitosti, a působí vůči všem subjektům) může být jen tzv. **obecná odpovědnost¹**.

¹ V případě škod vzniklých pádem lesního stromu judikatura nepřipustila posuzování event. odpovědnosti vlastníka lesa podle přísnějších ustanovení o objektivní odpovědnosti za zákonem kvalifikovanou škodnou událost (s nutností prokázat případnou existenci liberačního důvodu ze strany „škůdce“) - tzv. škoda způsobená provozní činností podle § 420a „starého“ obč. zákoníku. Výjimečně bylo posuzování podle ustanovení o

Pro vyvození obecné odpovědnosti za škodu (podle nového občanského zákoníku: „za porušení zákona“) musí být splněny **čtyři podmínky**:

- porušení právní povinnosti,
- vznik škody (újmy),
- příčinná souvislost mezi porušením povinnosti a škodou (újmou),
- zavinění, které se presumuje (obecná odpovědnost za škodu je subjektivní, tedy za zaviněné porušení právní povinnosti).

C)

Široce formulovaná prevenční povinnost není bezbřehá - „**Každý je povinen zachovávat vždy takový stupeň bedlivosti (pozornosti), který lze po něm vzhledem ke konkrétní časové a místní situaci rozumně požadovat a který - objektivně posuzováno - je způsobilý zabránit či alespoň co nejvíce omezit riziko vzniku škod na životě, zdraví či majetku; neukládá se povinnost předvídat každý v budoucnu možný vznik škody.**“²

To je ostatně i jedním z principů právního státu - **přiměřenost právní regulace**.

Proto splnění, či porušení prevenční povinnosti v konkrétním případě musí být pečlivě posuzováno **vzhledem ke všem skutkovým okolnostem případu**. To platí, i pokud jde o bohatou judikaturu k odpovědnosti za škodu způsobenou pádem dřeviny rostoucí mimo les; tím spíše to platí v případě odpovědnosti vlastníka lesa, jak vzhledem k ust. § 19 a § 22 lesního zákona, tak především k samotné podstatě věci, neboť „**je vyloučeno, aby vlastník lesa měl pod plnou kontrolou stav veškerého porostu v lese**“³.

Odpovědnost se tedy posuzuje podle všech konkrétních skutkových okolností, např.:

- zda došlo k pádu lesního stromu u cyklostezky, u značené turistické trasy, nakloněného nad silnici, nad dům, s jinými zjevnými známkami ohrožení okolí, za normálního, nebo extrémního počasí, ...
- zda byl vlastník lesa či jiný subjekt na ohrožení z lesa upozorňován,
- zda vlastník lesa prováděl nějaká opatření ke kontrole lesního porostu, nebo žádná,
- jaká byla skutečná příčina pádu stromu,
- zda byla prevenční povinnost plněna instalací cedulí upozorňujících na nebezpečí pádu stromu.

odpovědnosti za škodu způsobenou provozní činností připuštěno u škody způsobené pádem mimolesního stromu, konkrétně při pádu stromu na karavan zaparkovaný v autokempu (rozsudek Nejvyššího soudu ČR 25 Cdo 1117/2008 ze dne 25. 2. 2011).

2 např. citováno v rozsudku Nejvyššího soudu ČR 25 Cdo 2358/2013 ze dne 2. 4. 2014

3 rozsudek Nejvyššího soudu ČR 25 Cdo 2836/2011 ze dne 28. 2. 2013

Na základě vyhodnocení všech skutkových okolností pak soud dospěje k závěru o odpovědnosti vlastníka lesa a/nebo jiných osob za škodu, nebo k závěru, že šlo o „vyšší moc“, nešťastnou náhodou, neodvratitelnou událost.

Pokud jde o „**intenzitu péče o lesní porost a předvídatost vlastníka vzhledem k hrozícím rizikům**“ (tedy např. i pádu skal a kamenů, prolomení můstku přes potok na vyznačené turistické stezce lesem), kterou lze rozumně vyžadovat, **citujeme závěry nejznámějších rozsudků Nejvyššího soudu**, z nichž jeden případ skončil vyvozením odpovědnosti vlastníka lesa za pád stromu, další dva tím, že šlo o nepředvídatelnou událost, za níž nikdo není odpovědný.

a)

Rozsudek NS ČR 25 Cdo 2836/2011 ze dne 28. 2. 2013 (odpovědnost LČR, s. p. za škodu způsobenou pádem stromu na cyklistku jedoucí po cyklostezce v přírodní rezervaci)

*„Vykonával-li žalovaný práva a povinnosti vlastníka k lesnímu pozemku ve vlastnictví státu (§ 4 odst. 1 lesního zákona), na němž se nachází vyznačená cyklotrasa, kde došlo ke smrtelnému úrazu, aplikoval odvolací soud divodně ustanovení § 415 obč. zák. a správně též dovodil porušení prevenční povinnosti ze strany žalovaného. Ten totiž v období předcházejícím této události **nikterak nekontroloval stav lesního porostu podél cyklotrasy, o jejímž zřízení byl informován, a neprovedl ani žádná opatření k tomu, aby zabránil ohrožení bezpečnosti osob pohybujících se na cyklotrase pádem stromu. Neučinil-li žalovaný žádná opatření, která by zamezila nebo snížila možnost vzniku škody, nepočínal si vzhledem ke konkrétním okolnostem dostatečně obezřetně. Za této situace odvolací soud opodstatněně dovodil zanedbání (nevykonávání) náležité péče a dohledu žalovaného nad majetkem, který spravoval, byť jeho prevenční povinnost kontrolovat a udržovat stromy podél cyklotrasy ve smyslu § 415 obč. zák. jistě nelze vykládat jako povinnost počínat si tak, aby v každém okamžiku vyloučil nebezpečí vzniku jakékoliv škody.***

*K argumentaci dovolatele ustanovením § 19 lesního zákona lze připustit, že **vlastník lesa nemůže odpovídat za každou škodu na zdraví a majetku osob, které do lesa vstupují, neboť je vyloučeno, aby měl pod plnou kontrolou stav veškerého porostu v lese (podle odst. 1 věty první tohoto ustanovení každý má právo vstupovat do lesa na vlastní nebezpečí, sbírat tam pro vlastní potřebu lesní plody a suchou na zemi ležící klest).** Toto ustanovení ovšem zároveň nevylučuje, aby odpovědnost vlastníka lesa za škodu byla založena **tam, kde s přihlédnutím ke konkrétním poměrům a okolnostem lze vyžadovat jistou intenzitu péče o lesní porost a předvídatost vlastníka vzhledem k hrozícím rizikům.** Zde totiž nejde o smrtelný následek, k němuž by došlo při volném pohybu poškozené kdekoliv v lese, nýbrž při jízdě na kole po lesní cestě, kde je určitý pohyb osob obvyklý. Šlo-li navíc o vyznačenou cyklotrasu, musel vlastník lesa předpokládat zvýšenou frekvenci návštěvníků a tomu přizpůsobit svou činnost ohledně stavu a kvality porostů, které mohly bezpečnost pohybu v těchto místech ohrozit. I když dovolatel sám nebyl zřizovatelem cyklotrasy nebo tím, kdo ji na*

pozemku vyznačil, o zřízení cyklotrasy věděl a vzhledem ke svému postavení zákonem povolaného správce státního lesa si měl být vědom i zvýšené možnosti ohrožení osob cyklotrasu využívajících.

Nelze přitom přehlédnout, že žalovaný státní podnik je odborným a profesionálním správcem lesních porostů, který k plnění své funkce disponuje personálem a odbornými znalostmi i zkušenostmi, a lze na něj opodstatněně klást požadavek, aby v rámci své specializované činnosti jednak vyhodnotil rizika, která hrozí osobám vstupujícím na frekventovaných místech do lesa, jednak aby byl informován o stavu porostu v takových místech, obzvláště jde-li (jak tomu bylo v posuzovaném případě) o závažné postižení dřevokaznou houbou zjistitelné i bez složitějších technických postupů. Souhrn těchto okolností byl důvodem ke zvýšené obezřetnosti a důkladnější kontrole stavu porostů v blízkosti turisticky využívané cesty. Jestliže ovšem žalovaný žádnou kontrolu neprováděl, nezjistil závadný stav řady stromů a nepřijal žádná opatření, aby odstranil či alespoň omezil riziko pádu stromu na cyklotrasu, porušil svou prevenční povinnost podle § 415 obč. zák. a odpovídá tak za škodu tím způsobenou podle § 420 obč. zák.

b)

Rozsudek NS ČR 25 Cdo 618/2001 ze dne 25. 2. 2003 (úraz na můstku přes potok na lesním úseku vyznačené turistické stezky, odpovědnost neshledána)

„Žalovaný stezky pravidelně udržoval a kontroloval, konkrétně předmětný můstek na turistické stezce přes Z. potok byl zhruba 6 měsíců před zraněním žalobkyně opraven a jeho stav byl pracovníci žalovaného ing. R. zkontrolován naposledy asi 10 dní před úrazem; v této době nebyly dřevěné kulatiny ztrouchnivělé ani mechanicky poškozené. Bezprostřední příčinou úrazu žalobkyně byl pád vyvolaný uvolněním a prolomením jedné z kulatin, která ani při následné kontrole po úrazu nevykazovala známky zanedbané údržby či nadměrného opotřebení.

Za této situace není možné žalovanému vytýkat zanedbání (nevykonávání) náležité péče a dohledu nad majetkem, který spravoval, neboť jeho prevenční povinnost kontrolovat všechny turistické stezky tak, aby zabránil vzniku škod na životě, zdraví či majetku ve smyslu ustanovení § 415 obč. zák. nelze vykládat jako povinnost počínat si tak, aby v každém okamžiku vyloučil závadu způsobitou vyvolat škodu na libovolném úseku cesty. Takový požadavek by se rovnal objektivní odpovědnosti za škodu způsobenou závadou ve schůdnosti stezky, kterou však z povinnosti tzv. generální prevence dovodit nelze. Je proto správný závěr odvolacího soudu, že s ohledem na opatření učiněná žalovaným při péči o stav turistických stezek, nelze za zanedbání prevenční povinnosti žalovaného, vedoucí k poškození zdraví žalobkyně, považovat okolnost, že kontrola stavu můstku nebyla prováděna v kratším intervalu, než odpovídalo provozním možnostem žalovaného i obvyklému opotřebení můstku běžným provozem, tedy to, že poškození můstku vzniklé nahodile (blíže nezjištěným způsobem, pravděpodobně jiným uživatelem turistické stezky) v době mezi řádnými kontrolami stavu můstku nebylo zjištěno a odstraněno před vstupem žalobkyně.

Jestliže v posuzovaném případě byl můstek řádně udržován a jeho stav kontrolován v intervalech přiměřených reálnému nebezpečí jeho poškození či opotřebení běžným provozem na turistické stezce, a přesto nepředvídatelná závada při jeho přecházení způsobila žalobkyni škodu, nedošlo ke vzniku škody následkem toho, že by obecná prevenční povinnost zakotvená v ustanovení § 415 obč. zák. byla ze strany žalovaného porušena.

c)

Rozsudek NS ČR 25 Cdo 2358/2013 ze dne 2. 4. 2014 (škoda způsobená pádem stromu na projíždějící vozidlo z lesního pozemku po extrémních srážkách, odpovědnost neshledána)

Poznámka: žalovaným byl kraj jako vlastník silničního pozemku, na který spadl strom ze sousedního lesního pozemku, na základě § 22 odst. 1 a 2 lesního zákona

„Jak lesní zákon, tak občanský zákoník upravuje povinnost předcházet hrozícím škodám, nezakládá však absolutní odpovědnost za všech okolností za pád stromu ze sousedního pozemku, jak dovozuje dovolatelka. Ze skutkových zjištění soudů vyplývá, že vyvrácení dubu, který byl zdravý a s adekvátním kořenovým systémem, bylo nepředvídatelnou událostí způsobenou náhodným souběhem extrémních klimatických podmínek, přičemž samotná okolnost, že strom rostl v náklonu nad silnicí, nepředstavovala důvod jeho pádu. Nebylo-li v dané situaci objektivně možno nebezpečí pádu stromu předvídat, netížila žalovaného povinnost k provedení nezbytně nutných opatření k zabezpečení komunikace proti hrozící škodě pádem stromu ze sousedního pozemku. V tom je právní posouzení rozsahu povinností žalovaného podle § 22 odst. 1 zákona č. 289/1995 Sb. v rozhodnutí odvolacího soudu správné a jeho právní názor na prevenční povinnost žalovaného podle § 415 obč. zák. je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, podle níž je každý povinen zachovávat vždy takový stupeň bedlivosti, který lze po něm vzhledem ke konkrétní časové a místní situaci rozumně požadovat a který – objektivně posuzováno – je způsobilý zabránit či alespoň co nejvíce omezit riziko vzniku škod na životě, zdraví či majetku; není však uložena povinnost předvídat každý v budoucnu možný vznik škody (srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 618/2001, ze dne 20. 2. 2002, sp. zn. 25 Cdo 2471/2000, ze dne 4. 12. 2013, sp. zn. 2508/2012, a ze dne 12. června 2003, sp. zn. 25 Cdo 2183/2001).“

d)

Ve vztahu ke zvýšeným zájmům ochrany přírody i ve vztahu k **reálné možnosti konkrétních opatření k prevenci škod** je zvlášť důležitá kauza **pádu souše na turistku na naučné stezce v NPR Boubínský prales** /Správu Národního parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava zastupovat autor této právní analýzy/.

Rozsudek Okresního soudu v Prachaticích č. j. 5 C 12/2005 - 309 ze dne 26. 9. 2006 - usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 6 Co 2948/2006-403 ze dne 19. 1. 2007, usnesení Okresního soudu v Prachaticích č. j. 5 C 12/2005 - 594 ze dne 19. 5. 2008

Poznámka: Prvním žalovaným byla Správa NP a CHKO Šumava jako orgán ochrany přírody, druhým žalovaným byly Lesy České republiky, s. p. jako subjekt příslušný k hospodaření v lese. Pokud jde o Správu NP a CHKO Šumava (jako orgán ochrany přírody), podle soudů obou stupňů **„jiná možnost vedoucí ke splnění prevenční povinnosti, než upozornění na možnost nebezpečí pádu stromů nepřichází v úvahu“** (žaloba zamítnuta). Pokud jde o LČR, s. p., Okresní soud v Prachaticích zamítl žalobu i vůči tomuto žalovanému. Krajský soud v Českých Budějovicích pak vyslovil názor, že **„je třeba zjišťovat, jaká konkrétní opatření zamezující či snižující možnost vzniku škody tento subjekt učinil poté, co se o nebezpečných stromech dozvěděl. Prevenční povinnost nelze vykládat takovým způsobem, a počínat si tak, aby v každém okamžiku byla zcela vyloučena možnost pádu stromu. S ohledem na to, že v daném případě k úrazu došlo na turistické naučné stezce, i když v lesním prostoru, nelze na daný případ aplikovat ustanovení § 19 odst. 1 zákona o lesích, o vstupu do lesa na vlastní nebezpečí“**.

Případ následně skončil schválením smíru, v němž se LČR zavázaly k plnění vůči pozůstalým.

Z provedeného dokazování stojí za zmínku tyto aspekty:

Znalec mj. konstatoval, že **„zkušený lesák může odhadnout, zda strom hrozí zřícením - s velkou chybou“**, **„jak konkrétně by měli pracovníci zjišťovat, že strom je nebezpečný, by muselo být řešeno v organizačních předpisech žalovaných“**.

Vzhledem k množství souší kolem naučných stezek soud připustil, že roli hraje i **„kolik odborných pracovníků má na starost sledování zdraví stromů, či napadení škůdci“**, **„nelze považovat za jednoduché a reálné získání násobně většího množství finančních prostředků a tabulkových míst odborných pracovníků pro uvedený účel“**, **„ani toto opatření by nebylo dostačující, protože k přesnějšímu závěru by bylo zapotřebí daleko více vstupních údajů a měření“**.

IV. Odpovědi na konkrétní otázky 1) až 9) zadané objednatelem

1) Jak v případě potřeby ideálně prokázat řádnou péči o svěřený majetek?

Z rekapitulace závěrů judikatury v bodě III. vyplývá, že nelze obecně stanovit „rozumně požadovatelnou“ míru péče o svěřený majetek, ať již jde o les, dřeviny rostoucí mimo les či jiný majetek.

Roli hrají všechny výše zmíněné skutkové okolnosti - v případě lesa především to, **zda jde o lesní porost x lesní cesty x místa se zvýšeným pohybem nebo pobytem návštěvníků lesa** (turisticky značené cesty, cyklotrasy, odpočinková místa a další zázemí pro turisty), dále zda je v území z důvodu ochrany přírody prioritní ponechání samovolnému vývoji (prales, divočina). Je evidentní, že **péči je třeba diferencovat podle míry rizika pro návštěvníky lesa** (příp. vlastníky ohrožených nemovitostí). **„Vyžadovatelná“ míra péče (projevující se např. v četnosti kontrol, metodách kontrol stavu lesních porostů, skalních masivů apod.)**

samozřejmě odráží jak odborné znalosti vlastníka, resp. správce (o stavu porostu, o míře rizika, o možnosti eliminace či snížení ohrožení), tak i určitou „nákladovou přiměřenost“ (*provozní možnosti*), reálnost vzhledem k materiálním podmínkám vlastníka (správce), resp. obecně ve společnosti.

Ostatně, veřejnoprávní předpisy znají princip použití technicky i ekonomicky dostupných prostředků (např. § 5 odst. 3 ZOPK).

Vlastník (správce) lesa v NP by měl samozřejmě obecně plnit povinnosti vyplývající pro hospodaření v lesích ze ZOPK a z lesního zákona. K řešení situací, kdy ze ZOPK vyplývají požadavky na „ponechání samovolnému vývoji“, viz odpověď na otázku č. 9).

Lze dodat, že **Správa národního parku vystupuje v trojím postavení, tedy vedle toho, že hospodaří se státním lesem, je také orgánem ochrany přírody a odbornou organizací ochrany přírody.** Ze všech těchto rolí vyplývají nároky na její odbornost, profesionalitu, což samozřejmě klade zvýšené nároky na vyhodnocování rizik pro návštěvníky a jejich eliminaci či snižování reálně dostupnými prostředky.

2) Je směrnice Správy NP České Švýcarsko č. 31 dostačujícím postupem s ohledem na bezpečnost turistických cest, když neřeší pád skal a kamenů?

Odpověď lze opět podle soudy vymezených obecných kritérií.

Prvním krokem je posouzení míry rizika pádu skal a kamenů na turistické cesty. Jde o otázku odbornou, nikoli právní. Jestliže je vzhledem k místním poměrům reálné riziko pádu skal a kamenů na turistické cesty (určité jejich části), pak vzniká otázka, zda existují konkrétní opatření eliminující či snižující tato rizika, přičemž je nutné zvážit i jejich ekonomickou dostupnost a případnou kolizi takových opatření s předměty ochrany NP.

Vzhledem k „přírodním podmínkám“ v NP České Švýcarsko obecně předpokládáme, že **riziko pádu skal a kamenů na značené turistické cesty není zanedbatelné a že Správa určité vyhodnocování těchto rizik a opatření k jejich eliminaci či snížení provádí (jak v souvislosti s mimořádnými událostmi, na které jistě operativně reaguje, tak formou monitoringu, pravidelného sledování v určitých intervalech apod.). Pokud provádění těchto činností není upraveno (zachyceno) v žádném interním předpisu Správy, doporučujeme jeho zpracování.**

Pokud v konkrétním případě neexistuje jiné preventivní opatření, pak připadá v úvahu přeznačení a přeložení turistické cesty (její části, např. dočasné) a instalace výstražných tabulí upozorňujících na možné nebezpečí (k tomu též v odpovědi na otázku č. 5)).

3) Jak postupovat v případě turistických cest vedoucích v I. zónách NP, kdy je mnohdy nemožné provádět pravidelnou komplexní kontrolu skalních masivů a na nich rostoucích stromů, zejména kvůli velmi složité geomorfologii terénu?

Právě v I. zónách na místech, kde „z podstaty předmětu ochrany“ hrozí zvýšené riziko (resp. na přístupových cestách na tato místa), se jeví jako žádoucí **instalace výstražných tabulí upozorňujících na možné nebezpečí**. Samozřejmě i v těchto místech by měla být prováděna **ostatní opatření ke snížení rizik, která jsou reálně možná**.

Omezení vstupu z důvodu ochrany přírody podle § 64 ZOPK či dočasné omezení nebo vyloučení vstupu do lesa v zájmu zdraví a bezpečnosti občanů podle § 19 odst. 3 lesního zákona by připadalo v úvahu **jen při splnění podmínek v uvedených citovaných ustanoveních a zřejmě při mimořádných situacích**, s ohledem na jedno z primárních poslání národního parku, jímž je „*trvale udržitelné a k přírodě šetrné turistické a rekreační využití*“ (citováno z platného Plánu péče o NP České Švýcarsko).

4) V případě provádění těžebních prací v lese, rizikového kácení stromů a shozu nebezpečných kamenů je s dodavatelem prací podepsován bezpečnostní list, kterým se zavazují dodržovat veškeré bezpečnostní předpisy. Je tento způsob zajištění bezpečnosti pro Správu NP jakožto zadavatele prací dostačující?

Otázka může mířit jednak na případy, kdy by třetím osobám (návštěvníkům lesa, majitelům nemovitostí apod.) vznikla škoda při činnosti dodavatelů prací, jednak na případy škod vzniklých zaměstnancům dodavatelů.

Předmětu této právní analýzy (tedy případné odpovědnosti Správy NP vůči návštěvníkům, příp. vlastníkům nemovitostí) se z poskytnutého „Bezpečnostního listu pro zaměstnance externích firem“ týká především bod 5. (povinnost zaměstnance externí firmy při identifikaci nebezpečí ihned přerušit práci a oznámit tuto skutečnost okamžitě kontaktní osobě Správy), ale i další body, které se týkají toho, že práce budou provádět odborně kvalifikované osoby, s použitím zařízení a strojů splňujících požadavky právních a technických předpisů atd.

Tento způsob zajištění bezpečnosti pro Správu NP jakožto zadavatele prací lze považovat za dostačující, protože **odpovědnost Správy jako subjektu hospodařícího v lese** (a ani případně jako orgánu ochrany přírody) **rozhodně není objektivní odpovědností za „jakkoli vzniklou“ škodu**. Ostatně i v případě zpřísněných odpovědností za tzv. zákonem kvalifikovanou škodnou událost (škoda z provozní činnosti atp.) provozovatel neodpovídá, pokud prokáže existenci liberačního důvodu spočívajícího v tom, že škoda byla způsobena třetí osobou.

Za škodu způsobenou při těžebních a dalších pracích v lese by odpovídali externí dodavatelé, kteří by ji způsobili porušením svých právních povinností (tyto povinnosti jim vyplývají přímo z právních předpisů, nikoli až ze smluv uzavřených se Správou). Tyto práce vykonávají vlastním jménem a na vlastní odpovědnost.

O spoluodpovědnosti Správy by se snad dalo uvažovat, pokud by práce zadávala odborně nezpůsobilým subjektům, neposkytovala součinnost nutnou k zajištění omezení vstupu návštěvníků do míst probíhajících prací, pokud by taková součinnost Správy byla

nutná apod. Nic takového se však – alespoň podle nám dostupných informací - neděje, naopak z „Bezpečnostního listu“ je podle našeho názoru patrná dostatečná bedlivost z pozice odborného, profesionálního správce území.

5) Je vhodné či dokonce žádoucí instalovat v terénu infotabule s piktogramy upozorňujícími na možné nebezpečí? Případně kde, v jakém rozsahu.

Ano, takové opatření je **žádoucí**. Velká pozornost byla instalaci výstražných tabulí věnována ve výše zmiňované kauze pádu souše na turistku na naučné stezce v NPR Boubínský prales.

Výstražné tabule by měly být instalovány v terénu tam, kde jde o zvýšené nebezpečí oproti pohybu na ostatním území NP. Jinak ztratí svůj varovný význam a budou působit spíše kontraproduktivně (ostatně zadavatel sám výstižně píše, že les nelze „přesytit“ cedulemi). Především však by je soudy v případě sporu stěží braly jako (dostatečné) preventivní opatření, pokud by se svým „celoplošným“ dopadem v podstatě přibližovaly ustanovení § 19 odst. 1 lesního zákona o vstupu na vlastní nebezpečí.

Lze ovšem doporučit, aby v informacích pro návštěvníky na webu Správy (v informačních letáčcích apod., příp. i v návštěvním řádu) bylo určité „souhrnné upozornění a poučení“ o rizicích při pohybu v NP, o potřebě přizpůsobit své jednání stavu přírodního prostředí a o tom, že na místa se zvýšeným rizikem upozorňují v terénu infotabule s piktogramy.

V pravidlech pro návštěvu NP na webu Správy dosud takové „souhrnné upozornění a poučení“ nenacházíme. V návštěvním řádu je obsaženo pouze ustanovení o provozování horolezectví na vlastní nebezpečí.

6) Jak prokazovat zajištění bezpečnosti pohybu návštěvníků mimo značené turistické stezky? (lesní účelové komunikace a lesní porosty či prostory pod skalními stěnami)

Jak uvádíme v odpovědi na otázku č. 1), z judikatury vyplývá, že „přiměřený stupeň bedlivosti“ a tedy „vyžadovatelná“ míra péče (projevující se např. v četnosti kontrol, metodách kontrol stavu lesních porostů, skalních masivů apod.) musí vycházet z **odborných znalostí vlastníka, resp. správce lesa a v případě Správy i orgánu ochrany přírody a odborné organizace ochrany přírody** (o stavu porostu, o míře rizika pro návštěvníky v různých místech, o možnosti eliminaci či snížení ohrožení), přičemž svou roli hrají i provozní možnosti vlastníka (správce).

V běžném lesním porostu se i soudy přiklání k tomu, že jde o pohyb na vlastní nebezpečí. Tím spíše by to platilo, pokud jde o místa, kam je v NP vstup zakázán (dočasně omezen apod.).

Mimo značené turistické stezky (na lesních cestách apod.), kde je přesto zvýšený pohyb návštěvníků očekávatelný, je třeba volit kontrolu stavu porostu a vyhledávání možných dalších rizik (a příp. následná opatření) přiměřeně „konkrétní časové a místní situaci“.

Směrnice Správy č. 31 zdá se dostatečně pamatuje na vyhledávání rizikových stromů nejen u značených turistických tras, ale i na dalších místech, kde je očekávatelný zvýšený pohyb osob. Typy kontrol (pravidelná 1 x za 6 měsíců, každodenní při plnění běžných pracovních povinností, mimořádná po extrémních situacích) doručujeme zvážít zintenzivnit, třebaže, jak je opakovaně zdůrazňováno, toto musí vyhodnotit především odborně způsobilé osoby na straně Správy.

O event. přípravě směrnice o kontrole dalších rizik (padání skla a kamenů atp.) viz odpověď na otázku č. 2).

7) Je zodpovědnost za bezpečnost stezek přenositelná na subjekt, který stezky vyznačil, a to ještě před vznikem NP, tedy bez prokazatelného souhlasu vlastníka lesa?

Odpovědnost přenositelná není.

V rozsudku Nejvyššího soudu ČR 25 Cdo 2471/2000 ze dne 20. 2. 2002 bylo konstatováno, že „*vlastník lesa není zbaven odpovědnosti za škody vzniklé třetím osobám tím, že zřídil správce svého majetku*“ (odpovědným za škodu byl shledán žalovaný vlastník lesa - Hl. město Praha, zamítnuta byla žaloba vůči druhému žalovanému - příspěvkové organizaci Lesy hl. m. Prahy). V rozsudku se uvádí, že „*povinnost počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám, znamená pro vlastníka nemovitosti povinnost užívat a spravovat svůj majetek tak, aby jeho stav nezpůsobil škodu jinému, tedy dbát i o to, aby na vlastním majetku byla provedena opatření zamezující či snižující možnost vzniku škody na zdraví, na majetku a jiných hodnotách, a pokud již škoda hrozí, učinit opatření k jejímu odvrácení*“.

V rozsudku Nejvyššího soudu ČR 25 Cdo 2413/2012 ze dne 23. 4. 2014 byl solidárně shledán odpovědným vlastník stromu rostoucího mimo les (Středočeský kraj) a subjekt pověřený vlastníkem stromu k péči o strom (Krajská správa a údržba silnic Středočeského kraje).

Přes určité rozdíly ve formulaci prevenční povinnosti v novém občanském zákoníku oproti dřívější úpravě, ke které se váží citované rozsudky, se domníváme, že i za současné právní úpravy by se vlastník nemovitosti (zvláště lesa) nezbavil odpovědnosti za škodu ani poukazem na to, že stezky vyznačil jiný subjekt, ani smluvním přenosem na tento subjekt. Na podporu toho lze uvést, že odborné znalosti (i kapacity) potřebné k vyhodnocení rizik a jejich eliminaci či snížení má jistě spíše profesionální správce lesních porostů, resp. území NP, než Klub českých turistů.

8) Lze přenést zodpovědnost za bezpečí na značených turistických cestách na Klub českých turistů, který nové stezky v terénu vyznačuje, byť se souhlasem Správy NP?

Viz odpověď na otázku č. 7).

9) Jak zajistit bezpečnost území, která jsou z důvodu ochrany přírody ponechána samovolnému vývoji a zásahy v nich jsou z titulu ZOPK vyloučeny?

Správa NP vystupuje nejen v roli subjektu hospodařícího se státním lesem, ale je také orgánem ochrany přírody a odbornou organizací ochrany přírody.

Při případném posuzování odpovědnosti Správy jako vlastníka (správce) lesa za škodu by civilní soudy⁴ jistě přihlédly i k těmto dalším rolím Správy a z nich vyplývajících právních a faktických možnostech zajistit bezpečnost území (resp. návštěvníků či vlastníků nemovitostí ohrožených vlivy z lesa).

Omezení hospodaření v lese (omezení činností v území) z důvodu ochrany přírody obecně nevylučují povinnost vlastníka lesa předcházet škodám. Regulace vyplývající „z titulu ZOPK“ navíc nikdy není absolutní - činnost je vázána buď na souhlas orgánu ochrany přírody, event. lze ze zákonného zákazu povolit výjimku.

Správa jako vlastník (správce) lesa by se v případech, kdy určité opatření k eliminaci či snížení rizika vyžaduje zásah, který je „z titulu ZOPK“ vyloučen, měla obrátit na Správu jako orgán ochrany přírody s žádostí o vydání příslušného správního aktu - a Správa jako orgán ochrany přírody by o této žádosti měla rozhodnout v souladu s kritérii stanovenými ZOPK.

Podstatné je, aby bylo prokazatelné, že Správa jako subjekt hospodařící v lese rizika zjišťovala a pokud jejich odstraňování či snižování aktivními zásahy bránilo povinnosti plynoucí z ochrany přírody, upozorňovala na ně a řešila je v součinnosti se Správou jako orgánem ochrany přírody (příp. orgánem státní správy lesů).

Konkrétním řešením v konkrétním místě a čase pak v zásadě může být např. „pouze“ instalace výstražných tabulí upozorňujících na možné nebezpečí, nebo zákaz/omezení vstupu (s využitím ustanovení ZOPK - § 16 odst. 2 písm. b), § 64, příp. lesního zákona - § 19 odst. 3), nebo aktivní „asanační“ opatření, pokud je orgán ochrany přírody připustí.

Viz také odpověď na otázku č. 3).

Poznamenejme ještě, že otázky odpovědnosti vlastníků pozemků za škodu jsou reflektovány i v aktuálním návrhu "národněparkové" novely ZOPK (sněmovní tisk 501).

V § 63 Přístup do krajiny se navrhuje doplnit odstavce 5, který zní:

4 Tento rozbor je zaměřen na otázky občanskoprávní odpovědnosti vlastníka za škodu. Stranou jsou ponechány příp. žaloby na stát (MŽP) o náhradu škody způsobené event. vadným výkonem veřejné moci Správou NP jako správním orgánem podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 385/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), v platném znění. Tento typ žaloby je daleko méně pravděpodobný.

„(5) Každý je povinen při pohybu na cizích pozemcích včetně pohybu na pozemních komunikacích, stezkách a pěšinách, vyznačených cyklostezkách, odpočinkových místech, tábořištích a v altáncích mimo zastavěná území obcí dbát své osobní bezpečnosti nebo bezpečnosti osob svěřených a přizpůsobit své jednání stavu přírodního prostředí na těchto pozemcích a nebezpečím v přírodě obvyklým. Vlastníci pozemků neodpovídají za škody na majetku, zdraví nebo životě, vzniklé jiným osobám působením přírodních sil nebo vlastním zaviněním těchto osob.“

V důvodové zprávě se k tomu uvádí:

Analogicky k právní úpravě pohybu osob v lesích podle lesního zákona se do zákona o ochraně přírody a krajiny doplňuje významná právní zásada stanovící vlastní odpovědnost každého při pohybu v přírodním prostředí. Zákonné ukotvení této zásady se jeví jako významné nejen ve zvláště chráněných územích, kde je stav přírodního prostředí uchovávan a zlepšován pro svou přirozenost a každý návštěvník tohoto území si musí být vědom rizik spojených s pobytem v živé přírodě.

Vlastníci pozemků nemohou odpovídat za škody, ke kterým dojde (na jejich pozemcích) výlučným působením přírodních sil či vlastním zaviněním návštěvníků. Nejedná se tedy o vyloučení odpovědnosti za škody způsobené např. zařízeními instalovanými na pozemcích vlastníků (jako jsou např. žebříky, povalové chodníky), pokud tyto nejsou udržovány v řádném stavu.

Problematika bezpečnosti osob při pohybu ve volné krajině je v současné době i na základě některých soudních rozsudků intenzivně diskutována a udržování bezpečnosti na cestách spadá striktně mezi povinnosti vlastníka pozemku. MŽP považuje za vhodné stanovit, že vlastníci pozemků nemohou být zodpovědní za působení přírodních sil a nemohou být postihováni za to, že strpí na svém pozemku turistické značení cest a s tím související zvýšenou návštěvnost.

Ani taková právní úprava, bude-li přijata, samozřejmě nevyloučí obecnou prevenční povinnost podle občanského zákoníku. Měla by však jasněji vyjádřit hranice mezi odpovědností vlastníka pozemku za škodu porušením povinnosti generální prevence škod a "vyšší mocí", "nepředvídatelnou, neodvratitelnou událostí".